

Μαρία Ασλανίδα

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

- Εισαγωγή στις βασικές αρχές και έννοιες του Κώδικα Περιγραφής Πόρου και Πρόσβασης RDA (Resource Description and Access)
- Εναρμόνιση με τα Πρότυπα Κωδικοποίησης Βιβλιογραφικών Δεδομένων MARC 21 και UNIMARC

Πίνακας περιεχομένων

Ακρώνυμα – Συντομογραφίες	9
Ευχαριστίες	11
Προλογικό σημείωμα	13
Πρόλογος συγγραφέα	15
Εισαγωγή	17

ΜΕΡΟΣ 1ο

Καταλογογράφηση – Σύντομη ιστορική επισκόπηση και Εισαγωγή στο πρότυπο Resource Description and Access (RDA)	21
---	-----------

Κεφάλαιο 1 Καταλογογράφηση: Από τους AACR2 στο RDA

1.1 Εισαγωγή.....	21
1.2 Η καταλογογράφηση ως τεχνική υπηρεσία.....	22
1.3 Καταλογογράφηση ή περιγραφή – Σημαντικότερες έννοιες.....	25
1.4 Κανόνες καταλογογράφησης ή συμβάσεις περιγραφής – Σημαντικότεροι σταθμοί	27
1.5 AACR3 ή RDA	31
1.6 Σύνοψη	35

Κεφάλαιο 2 Περιεχόμενο του RDA και σχέσεις με άλλα πρότυπα

2.1 Εισαγωγή.....	37
2.2 Εναρμόνιση του RDA με το εννοιολογικό μοντέλο Functional Requirements for Bibliographic Records	38
2.3 Εναρμόνιση του RDA με το εννοιολογικό μοντέλο Functional Requirements for Authority Data	40

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

2.4	Εναρμόνιση του RDA με το εννοιολογικό μοντέλο Functional Requirements for Subject Authority Data	42
2.5	Εναρμόνιση του RDA με άλλα πρότυπα.....	42
2.5.1	Εναρμόνιση του RDA με το πρότυπο International Standard Bibliographic Description (ISBD)	43
2.5.2	Εναρμόνιση του RDA με το πλαίσιο RDA/ONIX.....	45
2.5.3	Εναρμόνιση του RDA με το πρότυπο MARC 21	45
2.5.3.1	Εναρμόνιση του MARC 21 με το RDA	46
2.5.3.2	Εναρμόνιση του MARC 21 Format for Authority Data με το RDA	47
2.5.3.3	Δήλωση σχέσεων στο MARC 21	48
2.5.3.4	Προσθήκες/τροποποιήσεις στο MARC 21	50
2.6	Εναρμόνιση του UNIMARC με το RDA.....	50
2.6.1	Εναρμόνιση του UNIMARC Bibliographic με το RDA.....	52
2.6.2	Αριθμητικά υποπεδία	55
2.6.3	Εναρμόνιση του UNIMARC Authorities με το RDA.....	56
2.6.4	Ταύτιση βιβλιογραφικής εγγραφής RDA σε UNIMARC.....	57
2.7	Εναρμόνιση του Dublin Core με το RDA	58

Κεφάλαιο 3 Resource Description and Access (RDA): Ένα εργαλείο για τον ψηφιακό κόσμο 61

3.1	Εισαγωγή.....	61
3.2	Δομή του RDA	63
3.3	Εναλλακτικές επιλογές και εξαιρέσεις.....	68
3.4	Πολιτικές της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου (Library of Congress Policy Statement, LCPS).....	68
3.5	Αναθεωρήσεις RDA Toolkit	69
3.6	Βασικές διαφορές και χαρακτηριστικά του RDA – Σύγκριση με τους AACR2.....	69
3.7	Δεδομένα καθιερωμένων όρων και ονομάτων.....	78
3.8	Στόχοι και αρχές του RDA.....	78

Κεφάλαιο 4 Καταγραφή ιδιοτήτων εκδηλώσεων/υλοποιήσεων και αντιτύπων 83

4.1	Εισαγωγή.....	83
4.2	Γενικές οδηγίες καταγραφής ιδιοτήτων εκδηλώσεων /υλοποιήσεων και αντιτύπων – Κεφάλαιο 1 RDA.....	83
4.3	Σκοπός και πλαίσιο Κεφαλαίου 2 RDA.....	94
4.3.1	Βάση για την ταύτιση του πόρου	94
4.3.2	Πηγές πληροφοριών.....	95

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

4.3.3	Τίτλος και μνεία ευθύνης.....	96
4.3.4	Μνεία ευθύνης.....	99
4.3.5	Μνεία έκδοσης.....	105
4.3.6	Αρίθμηση περιοδικών δημοσιευμάτων.....	107
4.3.7	Παραγωγή, δημοσίευση, διάθεση κ.λπ.	109
4.3.8	Μνεία διάθεσης.....	123
4.3.9	Μνεία κατασκευής.....	126
4.3.10	Χρονολογία copyright.....	127
4.3.11	Σειρά, τρόπος έκδοσης και συχνότητα.....	129
4.3.12	Τρόπος έκδοσης.....	134
4.3.13	Αναγνωριστικό για την εκδήλωση/υλοποίηση.....	136
4.4	Σκοπός και πλαίσιο Κεφαλαίου 3 RDA.....	138
4.4.1	Γενικές οδηγίες περιγραφής φορέων αποθήκευσης.....	139
4.4.2	Τύπος μέσου μετάδοσης.....	140
4.4.3	Τύπος φορέα αποθήκευσης.....	140
4.4.4	Έκταση.....	141
4.4.5	Διαστάσεις.....	142
4.4.6	Συνοπτική παράθεση ιδιοτήτων τύπου φορέα αποθήκευσης (Οδηγίες 3.6-3.22 RDA) και εκτενή παραδείγματα.....	143
4.5	Παροχή πληροφοριών απόκτησης και πρόσβασης – Πλαίσιο και στόχοι Κεφαλαίου 4 RDA.....	164
4.5.1	Συνοπτική παρουσίαση – Οδηγίες Κεφαλαίου 4.....	164
Κεφάλαιο 5 Καταγραφή ιδιοτήτων έργου και έκφρασης – Σημεία πρόσβασης.....		171
5.1	Εισαγωγή.....	171
5.2	Βασικές αρχές και οδηγίες καταγραφής των σημείων πρόσβασης για τις οντότητες <i>έργο</i> και <i>έκφραση</i> στο Κεφάλαιο 5 RDA.....	171
5.3	Πλαίσιο και στόχοι Κεφαλαίου 6 RDA.....	177
5.3.1	Προτιμώμενα σημεία πρόσβασης που αναπαριστούν έργα και εκφράσεις.....	178
5.3.2	Παραλλαγές σημείων πρόσβασης που αναπαριστούν έργα και εκφράσεις.....	179
5.3.3	Γλώσσα και γραφή.....	179
Κεφάλαιο 6 Μετάβαση και προσαρμογή στον νέο κώδικα RDA – Μελλοντικές κατευθύνσεις.....		211
6.1	RDA – Αποδοχή από τη διεθνή κοινότητα.....	211
6.2	Προετοιμασία για την προσαρμογή και τη μετάβαση στο RDA.....	217
6.3	Συμπεράσματα/Μελλοντικές κατευθύνσεις.....	229

ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ 2ο

Παραρτήματα – Πίνακες	235
Βιβλιογραφία	313
Γλωσσάριο επιλεγμένων όρων	329
Ευρετήριο	347

Ακρώνυμα – Συντομογραφίες

AACR2	<i>Anglo-American Cataloging Rules, Second edition</i>
ALA	<i>American Library Association</i>
BIBFRAME	<i>Bibliographic Framework Initiative</i>
CLA	<i>Canadian Library Association</i>
CILIP	<i>Chartered Institute of Library and Information Professionals</i>
DCMI	<i>Dublin Core Metadata Initiative</i>
FRAD	<i>Functional Requirements for Authority Data</i>
FRBR	<i>Functional Requirements for Bibliographic Records</i>
FRSAD	<i>Functional Requirements for Subject Authority Data</i>
FRSAR	<i>Functional Requirements for Subject Authority Records</i>
ICP	<i>Statement of International Cataloguing Principles</i>
IFLA	<i>International Federation of Library Associations and Institutions</i>
ILS	<i>Integrated Library System</i>
ISBD	<i>International Standard Bibliographic Description</i>
JSC	<i>Joint Steering Committee for Development of RDA</i>
LA	<i>Library Association</i>
LC	<i>Library of Congress</i>
LCNAF	<i>Library of Congress Name Authority File</i>
LCPS	<i>Library of Congress Policy Statement</i>
LOD	<i>Linked Open Data</i>
MADS	<i>Metadata Authority Description Schema</i>
MARC	<i>Machine-Readable Cataloging</i>
MARCXML	<i>MARC 21 XML Schema</i>
MODS	<i>Metadata Object Description Schema</i>
OCLC	<i>Online Computer Library Center</i>
OPAC	<i>Online Public Access Catalog</i>
PCC	<i>Program for Cooperative Cataloging</i>
RDA	<i>Resource Description and Access</i>

ΑΚΡΩΝΥΜΑ – ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

RDA/ONIX	<i>Resource Description and Access/ONline Information Exchange</i>
RDF	<i>Resource Description Framework</i>
RLIN	<i>Research Libraries Information Network</i>
RSC	<i>RDA Steering Committee</i>
SKOS	<i>Simple Knowledge Organization System</i>
UNIMARC	<i>UNiversal MACHine Readable Cataloguing format</i>
WEMI	<i>Work, Expression, Manifestation, Item</i>
XML	<i>Extensible Markup Language</i>

Ευχαριστίες

Στο πλαίσιο προετοιμασίας του παρόντος βιβλίου, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τους κ.κ. Πέτρο Κωσταγιόλα (Επίκουρο Καθηγητή) και Γιάννη Παπαδάκη (Επίκουρο Καθηγητή) από το Τμήμα Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας (εφεξής TABM) και τον κ. Μιχάλη Στεφανιδάκη (Επίκουρο Καθηγητή) από το Τμήμα Πληροφορικής για την καθοδήγηση, την επιστημονική και ηθική στήριξη, αλλά κυρίως για τη γενναιοδωρία με την οποία μοιράζονται μέρος της γνώσης τους κάθε φορά που καλούνται να το κάνουν.

Θέλω να ευχαριστήσω το TABM που με εμπιστεύτηκε και μου έδωσε την ευκαιρία να δοκιμαστώ στο δύσκολο και απαιτητικό έργο της διδασκαλίας, το οποίο αποτέλεσε και αποτελεί το κύριο κίνητρο για το παρόν εγχείρημα.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου και τους τρεις πιο σημαντικούς ανθρώπους της ζωής μου για την αμέριστη και απεριόριστη συμπαράσταση και στήριξη.

Προλογικό σημείωμα

Αποτελεί τιμή για εμένα που μου δίδεται η ευκαιρία να προλογίσω το βιβλίο με τίτλο *Περιγραφικά δεδομένα στον 21ο αιώνα* της Δρ. Μ. Ασλανίδη. Το ανά χείρας έργο καλύπτει ένα σημαντικό κενό για την ελληνική βιβλιογραφία και απευθύνεται σε σπουδαστές/φοιτητές τμημάτων σχετικών με τη διαχείριση και την οργάνωση της πληροφορίας, αλλά και στον αναγνώστη που θέλει να εμβαθύνει σε ζητήματα περιγραφής, κωδικοποίησης και τεκμηρίωσης πόρων και βιβλιογραφικών δεδομένων με τις πλέον σύγχρονες προσεγγίσεις, κώδικες και πρότυπα. Πέραν της θεωρητικής παρουσίασης των προτύπων, η συγγραφέας παρέχει αναλυτική τεχνική περιγραφή, συνοδευόμενη από πληθώρα παραδειγμάτων μεταγραφής και πρακτικών μετάβασης και προσαρμογής των υπηρεσιών πληροφόρησης ως προς την περιγραφή του υλικού τους στα σύγχρονα διεθνή πρότυπα και πρακτικές.

Πέραν της επιστημονικής θέασης και της αδιαμφισβήτητης αξίας του συγκεκριμένου πονήματος, η οπτική ερμηνείας και χρησιμοποίησης των αντλούμενων πληροφοριών σχετίζεται με το υπόβαθρο γνώσεων και ενδιαφερόντων του αναγνώστη. Υπό αυτή την οπτική, κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί να αντλήσει ειδικές γνώσεις αναφορικά με τις έννοιες της περιγραφής πόρων και της πρόσβασης που παρουσιάζονται στο παρόν βιβλίο, από τη σκοπιά όμως των δικών του αναγκών. Μια σημαντική για εμένα θέαση, η οποία προκύπτει από το συγκεκριμένο βιβλίο, αφορά στην κατανόηση ότι τα συστήματα διοίκησης οργανισμών και υπηρεσιών πληροφόρησης, αλλά και οι ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές δομές, οφείλουν να μεταβούν από την κυριαρχία του εμπειρισμού στην οργάνωση και την περιγραφή των πληροφοριακών πόρων, στη χρήση δόκιμων και διεθνώς αναγνωρισμένων εργαλείων διαχείρισης και οργάνωσης της πληροφορίας. Στην εποχή μας, η οργάνωση της πληροφορίας βάσει προτύπων και κανόνων, όπως ενδελεχώς περιγράφεται στο βιβλίο, συγκροτείται ως κοινωνικοοικονομική αξία, ως επαγγελματική διεκδίκηση (πρωτίστως για τους επαγγελματίες της πληροφόρησης) και ως θεσμική υποχρέωση.

Η συγγραφέας δεν είναι μόνο μια αναγνωρισμένη επιστήμονας και καλή συνάδελφος στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, αλλά και μια αναγνωρισμένη επαγγελματίας της

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

πληροφόρησης, με μακρά εμπειρία στον χώρο. Ο συνδυασμός αυτών των χαρακτηριστικών τής επιτρέπει να εποπτεύει το αντικείμενο που πραγματεύεται το βιβλίο υπό το πρίσμα όχι μόνο της θεωρητικοποιημένης και πιο αφαιρετικής θέασης, αλλά και των προκλήσεων των καθημερινών αναγκών και των διευθετήσεων του «εφικτού» στην οργάνωση της πληροφορίας. Εύχομαι το συγκεκριμένο έργο να αποτελέσει το πρώτο από μια σειρά έργων στο ίδιο αντικείμενο, τόσο αναγκαία σε μια εποχή που η πληροφορία και η οργάνωσή της καθίσταται κυρίαρχη αξία.

Πέτρος Κωσταγιόλας

Επίκουρος Καθηγητής «Οργάνωσης και Διοίκησης Υπηρεσιών Πληροφόρησης»
Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας
Σχολή Επιστήμης της Πληροφορίας και Πληροφορικής
Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Πρόλογος συγγραφέα

Από τον Μάρτιο του 2013 τέθηκε σε εφαρμογή τόσο από τη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου όσο και από τη Βρετανική Βιβλιοθήκη το νέο Πρότυπο Περιγραφής Πόρου και Πρόσβασης Resource Description and Access (εφεξής RDA), το οποίο αντικατέστησε σταδιακά τους Αγγλο-Αμερικανικούς Κανόνες Καταλογογράφησης, 2η έκδ. – AAKK2 (*Anglo American Cataloging Rules, Second edition – AACR2*). Ταυτόχρονα, το νέο πρότυπο υιοθετήθηκε από το Συνεργατικό Πρόγραμμα Καθιερωμένων Ονομάτων της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου (Library of Congress/Name Authority Cooperative Program, εφεξής LC/NACO) για τη δημιουργία/ανάπτυξη των εγγραφών καθιερωμένων ονομάτων.

Η δημοσίευση, πιλοτική εφαρμογή και εν συνεχεία ευρεία διάδοση της χρήσης του νέου κώδικα RDA στην περιγραφή των δεδομένων αφενός αντανακλά, αφετέρου επιτάσσει μια συνολική διαφοροποίηση στην αντίληψη και την προσέγγιση της καταλογογράφησης στο σύνολό της. Η μετάβαση από τους AACR2 στο RDA απαιτεί έναν εκ θεμελίου νέο προσανατολισμό στον τρόπο περιγραφής των δεδομένων εκ μέρους των επαγγελματιών του τομέα της Βιβλιοθηκονομίας και Επιστήμης της Πληροφόρησης, των φορέων καταλογογράφησης και, κυρίως, εκ μέρους του τεχνικού προσωπικού που ειδικεύεται ή απασχολείται αποκλειστικά στον τομέα της καταλογογράφησης.

Στο πλαίσιο αυτό, στο συγκεκριμένο βιβλίο επιχειρείται μια συνολική θεωρητική προσέγγιση του νέου κώδικα. Παράλληλα, παρουσιάζονται εκτενή παραδείγματα μεταγραφής πόρων τόσο στο RDA όσο και στο Πρότυπο Κωδικοποίησης Βιβλιογραφικών Δεδομένων MARC, ενώ εξετάζονται επίσης οι δυνατότητες ομαλής μετάβασης και προσαρμογής των φορέων καταλογογράφησης στο RDA.

Στο βιβλίο περιλαμβάνονται τέσσερις (4) θεματικές ενότητες, από τις οποίες:

- 1 Η πρώτη (1η) περιλαμβάνει μια σύντομη και συνοπτική ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη των κανόνων καταλογογράφησης, με αναφορά στους σημαντικότερους σταθμούς της.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

- 2 Η δεύτερη (2η) περιλαμβάνει μια περιεκτική παρουσίαση του προτύπου RDA, με έμφαση στην παρουσίαση των βασικών εννοιών, στόχων και αρχών που διέπουν την περιγραφή των *εκδηλώσεων/υλοποιήσεων και αντιτύπων* (Κεφάλαια 1-4 RDA), καθώς και την περιγραφή του *έργου και της έκφρασης* (Κεφάλαια 5-6 RDA), με εκτενή παραδείγματα μεταγραφής στα Πρότυπα Κωδικοποίησης Βιβλιογραφικών Δεδομένων **MARC 21 Format for Bibliographic Data** και **UNIMARC Bibliographic 3rd ed., Updates 2012 and Updates 2016**.
- 3 Στην τρίτη (3η) παρουσιάζονται αναλυτικά τα σημαντικότερα βήματα στο στάδιο ομαλής μετάβασης των φορέων καταλογογράφησης από τους AACR2 στο RDA, ενώ ταυτόχρονα προβάλλονται τα οφέλη για τους χρήστες, τους καταλογογράφους και το σύνολο της κοινωνίας της πληροφορίας από την εφαρμογή του προτύπου.
- 4 Στην τέταρτη (4η) παρουσιάζεται μια σειρά από πίνακες και σχήματα με ορολογία προσαρμοσμένη στην ελληνική γλώσσα και αντιστοιχίες τόσο μεταξύ των κανόνων (AACR2 → RDA) όσο και μεταξύ του RDA και των προτύπων **MARC 21 Format for Bibliographic Data** και **UNIMARC Bibliographic 3rd ed., Updates 2012 and Updates 2016**.

Παράλληλα, μέσα από τη συγκεκριμένη προσπάθεια αναδεικνύεται η ανάγκη για περαιτέρω εφαρμογή και έρευνα σε σχέση με την υιοθέτηση/ενσωμάτωση του RDA εκ μέρους των φορέων καταλογογράφησης ή/και των βιβλιοθηκών και των κέντρων πληροφόρησης που έχουν επιλέξει ως πρότυπο κωδικοποίησης των βιβλιογραφικών και καθιερωμένων δεδομένων τους το UNIMARC (π.χ., ελληνικές δημόσιες βιβλιοθήκες), ενώ ταυτόχρονα προκύπτει η ανάγκη για περαιτέρω έρευνα και συνεργασία σε εθνικό επίπεδο αναφορικά με τη δημιουργία και τυποποίηση της νέας ορολογίας που σχετίζεται με την περιγραφή πόρου και πρόσβασης, όπως αυτή παράγεται και διαμορφώνεται αφενός μεν από το ίδιο το πρότυπο, αφετέρου δε από τη σχετική με αυτό παραγόμενη διεθνή και εθνική βιβλιογραφία.

Εισαγωγή

Ο κόσμος της πληροφορίας έχει μεταβληθεί και μεταβάλλεται μέσα στο συνεχώς εξελισσόμενο περιβάλλον του Παγκόσμιου Ιστού (World Wide Web). Τα εργαλεία καταλογογράφησης είναι πλέον σχεδόν όλα προσπελάσιμα μέσω του τελευταίου. Νέοι τρόποι οργάνωσης της πληροφορίας αναπτύσσονται. Ο Σημασιολογικός Ιστός (Semantic Web) βρίσκεται υπό συνεχή εξέλιξη. Τα σχήματα μεταδεδομένων για συγκεκριμένες εφαρμογές έχουν πολλαπλασιαστεί και εξαπλωθεί, σε συνδυασμό με την ορολογία που συνδέεται και σχετίζεται με μητρώα μεταδεδομένων (metadata registries), πύλες (gateways), οντολογίες (ontologies) και ταξινομίες (taxonomies).

Η εξέλιξη της πληροφορίας συνδέεται με την εξέλιξη τόσο του περιεχομένου όσο και του μέσου μετάδοσης και του φορέα αποθήκευσής της. Το μέσο ή ο φορέας ωστόσο, είτε αυτά είναι έντυπα είτε ηλεκτρονικά, διαφέρουν από τη σκέψη, την ιδέα ή το έργο που προσπαθούν να συλλάβουν. Η καταγραφή της γνώσης συμβάλλει σημαντικά στην εξέλιξή της. Αυτό δεν συνεπάγεται ότι το μέσο μετάδοσης ή ο φορέας αποθήκευσης είναι πιο σημαντικά από τη γνώση που καταγράφουν (περιεχόμενο), όσο και αν επηρεάζουν το δεύτερο, δηλαδή το περιεχόμενο, έργο ή ιδέα. Οι τρόποι καταγραφής της πληροφορίας είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την παρεχόμενη ανά χρονική περίοδο τεχνολογία, ενώ οι παραδοσιακοί όροι «κείμενο», «βιβλίο» και «εγγραφή» τείνουν να αντικατασταθούν σε μεγάλο βαθμό από τον όρο «πληροφοριακό σώμα».¹

Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο, έχει ξεκινήσει από το 1997, μετά και την εμφάνιση του εννοιολογικού μοντέλου **Functional Requirements for Bibliographic Records** (εφεξής FRBR), και ενώ οι φορείς καταλογογράφησης χρησιμοποιούν ακόμα και μέχρι σήμερα καταλόγους σχεδιασμένους και συμβατούς περισσότερο με την προ-

¹ Μ.τ.Σ. Ο όρος “information package” ανήκει στην Arlene G. Taylor και αφορά, σύμφωνα με την Tillett (2004, p. 29), σε μια μελλοντική εξέλιξη ή και εκδοχή της σημερινής εγγραφής (record).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

FRBR περίοδο, μια περίοδος σφαιρικής και καθολικής θεώρησης των κανόνων, αρχών και πρακτικών/πολιτικών που διέπουν την καταλογογράφηση ειδικά αλλά και την οργάνωση της πληροφορίας εν γένει.

Η διαδικασία αναθεώρησης των αρχών της καταλογογράφησης και της μετάβασης στο νέο μοντέλο λειτουργίας τελεί υπό εξέλιξη, κυρίως από το 2013, με τη συστηματική υιοθέτηση των αρχών του νέου κώδικα RDA στην περιγραφή των δεδομένων. Η Διεθνής Ομοσπονδία Ενώσεων Βιβλιοθηκών και Ιδρυμάτων (International Federation of Library Associations and Institutions – IFLA) έχει διαμορφώσει την οριστική μορφή του κειμένου *Statement of International Cataloguing Principles* (Δήλωση των Διεθνών Αρχών Καταλογογράφησης). Επιπλέον, έχει ήδη δημοσιευθεί η συγχωνευμένη έκδοση του ISBD (*International Standard Bibliographic Description*), ενώ πολλές χώρες έχουν αρχίσει να αλλάζουν και να αναθεωρούν τους εθνικούς τους κώδικες καταλογογράφησης, προκειμένου να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις λειτουργίας των καταλόγων τους στο μέλλον σύμφωνα με τις νέες αρχές.

Η μετάβαση στο RDA συνιστά γενικά μια δύσκολη διαδικασία, όχι μόνο γιατί κάθε αλλαγή είναι ούτως ή άλλως πολύπλοκη, αλλά και επειδή όλες οι αλλαγές λαμβάνουν χώρα ταυτοχρόνως, γεγονός που ανεβάζει το επίπεδο πολυπλοκότητας της μετάβασης. Αυτονόητα, προκύπτει το ερώτημα: «Ποιος είναι εκείνος που θα αναλάβει την επίβλεψη της διαδικασίας μετάβασης και ενσωμάτωσης των νέων αλλαγών στο περιβάλλον της καταλογογράφησης στο εσωτερικό των καταλόγων; Ποιος, με άλλα λόγια, είναι εκείνος που θα καθοδηγεί και θα επιβλέπει ανά φορέα τις σχέσεις, όπως αυτές δηλώνονται και αποτυπώνονται στο FRBR, στις νέες αρχές καταλογογράφησης (ICP), στο ISBD (consolidated ed.) και στους πολυεθνικούς και διεθνείς κώδικες καταλογογράφησης (π.χ., RDA – Resource Description and Access)» (Bianchini and Guerrini, 2009). Το βιβλιογραφικό σύμπαν είναι δυνατόν να υποβληθεί σε επαρκή και ικανοποιητική διαχείριση μόνο μέσω της αλληλεπίδρασης της θεωρίας με την πράξη. Η περιγραφική και θεματική καταλογογράφηση, περιλαμβανομένης της βιβλιογραφικής ταξινόμησης και της ανάθεσης θεματικών επικεφαλίδων, αποτελούν υποσύνολα ενός ευρύτερου πεδίου της οργάνωσης της πληροφορίας (Raju and Raju, 2006).

Από τη δημοσίευση του πρώτου διεθνούς κώδικα καταλογογράφησης, το 1908, άρχισε να διαμορφώνεται το πλαίσιο λειτουργίας των καταλόγων των βιβλιοθηκών όπως το γνωρίζουμε μέχρι σήμερα. Οι κατάλογοι είναι προφανές ότι πρέπει να αξιοποιούν στο έπακρο την τρέχουσα τεχνολογία και να δημιουργούν τις δομές εκείνες που ικανοποιούν τις ανάγκες των χρηστών τους στον μέγιστο βαθμό. Αν και η σύγχρονη μορφή των καταλόγων (Online Access Public Catalogs – OPACs) προβλέπει τη δημιουργία πολλών σημείων πρόσβασης, άρα και τη διεξαγωγή σύνθετων αναζητήσεων μέσω αυτών, υπάρχουν ακόμα σημαντικές ελλείψεις στον τρόπο σύνδεσης και οργάνωσης των σημείων πρόσβασης, στην αναπαράσταση όλων των σχέσεων που διέπουν μια έννοια ή όλων των σχέσεων που ενυπάρχουν στο σύνολο ή σε μέρος του βιβλιογραφικού σύμπαντος, το οποίο αντανακλάται μέσα από συγκεκρι-

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

μένα αποκτήματα (holdings/items) μιας βάσης δεδομένων (π.χ., αντίτυπα καταλόγου βιβλιοθήκης), αλλά και στον βαθμό ανταπόκρισης των σύγχρονων καταλόγων στις πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών.

Οι στόχοι και οι λειτουργίες που διέπουν έναν κατάλογο καθορίζουν το πλαίσιο και το περιεχόμενο των αναγραφών του, ενώ οι κανόνες καταλογογράφησης καθορίζουν τη δομή και τη σύνταξη αυτών των αναγραφών. Είναι δύσκολο να γίνει διάκριση μεταξύ της φύσης των αντιτύπων μιας βιβλιοθήκης, των χαρακτηριστικών του πληθυσμού της και του καταλόγου της.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες ενσωματώνουν την κύρια αποστολή των βιβλιοθηκών, που δεν είναι άλλη από την πρόσβαση των χρηστών στους πόρους της. «Οι κατάλογοι προορίζονται για χρήση² και είναι λειτουργικοί μόνο εφόσον παρέχουν γρήγορη και αποτελεσματική ανάκτηση των σχετικών φορέων αποθήκευσης της καταγεγραμμένης γνώσης και πληροφορίας» (Gorman, 2011, p. viii). Οι χρήστες των βιβλιοθηκών και των κέντρων πληροφόρησης διαθέτουν σήμερα, σε σχέση με τη χρήση και τη διαχείριση της πληροφορίας, ένα σύνολο δεξιοτήτων πολύ διαφορετικό από εκείνο που διέθεταν πριν από κάποιες δεκαετίες. Οι βιβλιοθήκες και τα κέντρα πληροφόρησης που επανεξετάζουν με σοβαρότητα την αποστολή τους και τους στόχους τους είναι σε θέση να προετοιμάσουν τις προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότερη χρήση των συλλογών τους και, συνεπώς, των πληροφοριών που εμπεριέχονται σε αυτές.

² Μ.τ.Σ. του “Catalogues are for use”, μίας εκ των πέντε αρχών του Ranganathan, η οποία βρίσκεται στο έργο Ranganathan, S.R., 1931. *The five laws of library science*. London: Edward Goldston. [pdf] Διαθέσιμο από: <[https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.\\$b99721;view=1up;seq=13](https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.$b99721;view=1up;seq=13)> [Προσπελάστηκε 29 Αυγούστου 2016].

Μέρος 1ο Καταλογογράφηση – Σύντομη ιστορική επισκόπηση και Εισαγωγή στο πρότυπο Resource Description and Access (RDA)

Κεφάλαιο 1

Καταλογογράφηση: από τους AACR2 στο RDA

1.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται:

- 1 Η διαφορετική προσέγγιση που πλαισιώνει την οργάνωση της πληροφορίας, ήδη από τα τέλη του 20ού και τις αρχές του 21ου αιώνα, και η συμβολή της στην αναθεώρηση της καταλογογράφησης και της εκτέλεσής της από τους επαγγελματίες του χώρου.
- 2 Οι σημαντικότεροι σταθμοί στην ιστορία των κανόνων καταλογογράφησης από το 1839 (Κανόνες του Βρετανικού Μουσείου) μέχρι την ανάπτυξη και σύνταξη των AACR, την αναθεώρησή τους σε AACR2 και τη δημιουργία και ανάπτυξη από το 2005 και μετά του νέου Κώδικα Περιγραφής Περιεχομένου και Πρόσβασης (RDA).
- 3 Τα πρόσωπα αλλά και οι διεθνείς φορείς που συνέβαλαν στη διαμόρφωση, τυποποίηση και διεθνοποίηση των διαδικασιών αναφορικά με την οργάνωση και την περιγραφή της πληροφορίας.

1.2 Η καταλογογράφηση ως τεχνική υπηρεσία

Εκείνο που ενδιαφέρει σχετικά με τις τεχνικές υπηρεσίες είναι κατ' αρχάς ο ορισμός της έννοιας (τι θεωρείται δηλαδή τεχνική υπηρεσία) και, κατά δεύτερον, το είδος της εργασίας ή των εργασιών που εμπεριέχονται σε αυτή (Weber, 2015, p. ix). Σύμφωνα με τον Gorman (1998, p.199), «Οι τεχνικές εργασίες σχετίζονται με την επεξεργασία του υλικού, με στόχο την προσπελασιμότητά του από τους χρήστες της βιβλιοθήκης».

Τόσο ο όρος «τεχνική υπηρεσία» όσο και η χρήση του διαφοροποιούνται από άτομο σε άτομο ή από φορέα σε φορέα. Για κάποιους επαγγελματίες του χώρου, οι τεχνικές υπηρεσίες περιλαμβάνουν τις προσκτήσεις και την περιγραφή πόρων παράλληλα με τη βιβλιοδεσία ή οποιαδήποτε άλλη εργασία συντήρησης/διατήρησης, ενώ σε αυτές δεν περιλαμβάνονται συχνά η παροχή υπηρεσιών αναφοράς προς τους χρήστες, η εκπαίδευση των χρηστών στη χρήση της βιβλιοθήκης, των πόρων της κ.λπ. Το περιεχόμενο, συνεπώς, του όρου διαμορφώνεται ανάλογα με τους στόχους, την αποστολή, αλλά και την εσωτερική οργάνωση, δομή και ιεραρχία ανά φορέα/οργανισμό.

Οι τεχνικές εργασίες τα τελευταία χρόνια έχουν υποβληθεί σε τεράστιες αλλαγές, κυρίως λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης. Η αυτοματοποίηση, η αύξηση των κεντρικών και συνεργατικών βιβλιογραφικών υπηρεσιών και δικτύων, η ανάπτυξη και η ενοποίηση υπηρεσιών στους εθνικούς –και όχι μόνο– φορείς καταλογογράφησης, η εξέλιξη των φορέων αποθήκευσης και των μέσων μετάδοσης, όλες οι τεχνικές εργασίες στο σύνολό τους, που κάποτε απαιτούσαν πολύ χρόνο, προσπάθεια και χειρωνακτική εργασία εκ μέρους του προσωπικού, σήμερα διεκπεραιώνονται γρήγορα, μηχανικά, συστηματοποιημένα και αποτελεσματικά μέσω των ολοκληρωμένων πληροφοριακών συστημάτων των βιβλιοθηκών και των κέντρων πληροφόρησης (Integrated Library Systems, εφεξής ILS), τα οποία ολοένα και περισσότερο ενσωματώνουν τις νέες τεχνολογίες οργάνωσης της πληροφορίας, όπως αυτές διαρκώς διαμορφώνονται.

Οι κατάλογοι δεν αποτελούν πλέον μεμονωμένα, περιορισμένα σε ένα αυστηρά ορισμένο και καθορισμένο πλαίσιο, περιβάλλοντα. Μέσω της τεχνολογίας παρέχεται η δυνατότητα της παγκόσμιας σύνδεσης, μέσω Η/Υ ή άλλης ηλεκτρονικής συσκευής, από οποιοδήποτε μέρος του κόσμου. Ήδη μέρος του περιεχομένου των πληροφοριακών συστημάτων των βιβλιοθηκών είναι προσπελάσιμο μέσω Web. Τα βιβλιογραφικά δεδομένα, από οποιαδήποτε πηγή και αν προέρχονται, μπορούν με την κατάλληλη δομή και σύνταξη να ενσωματωθούν και να διακινηθούν μέσα στο ευρύτερο διαδικτυακό περιβάλλον. Νέα είδη συνδέσμων δημιουργούνται και διακινούνται σε διεθνές επίπεδο, σε διάφορες και διαφορετικές γλώσσες, γραφές/αλφάβητα, μέσα από τα λεγόμενα «συστήματα συνδεδεμένων δεδομένων» (linked data systems). Ταυτόχρονα, η προσθήκη του ελεγχόμενου λεξιλογίου, το οποίο σχετίζεται με τα βιβλιογραφικά δεδομένα και τους ψηφιακούς πόρους που βρίσκονται στο

Web, καθιστά εφικτή την καλύτερη ταύτιση των πηγών και των πόρων που διαθέτουν οι βιβλιοθήκες και τα κέντρα πληροφόρησης.

Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο, το RDA συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη διαχείριση και ταύτιση όλων των χαρακτηριστικών των πόρων/αντικειμένων (υλικών και άυλων) που εμπεριέχονται στις συλλογές των βιβλιοθηκών και των κέντρων πληροφόρησης, καθώς:

- το περιβάλλον της καταλογογράφησης βασίζεται όλο και περισσότερο στο Web,
- υπάρχει ανάγκη για καταλογογράφηση μεγαλύτερου εύρους φορέων πληροφορίας σε σχέση με το παρελθόν,
- υπάρχει ανάγκη διαχείρισης περισσότερων τύπων περιεχομένου, ενώ το υπό καταλογογράφηση περιεχόμενο παρουσιάζει μεγαλύτερη πολυπλοκότητα,
- τα μεταδεδομένα δημιουργούνται από επαγγελματίες της πληροφορίας και της πληροφόρησης εκτός του χώρου των βιβλιοθηκών ή του τομέα της καταλογογράφησης (π.χ., τεχνικό προσωπικό υποστήριξης, όπως πληροφορικοί, διαθέτες, συγγραφείς άρθρων στη Wikipedia και εκδότες), ενώ πολλοί από αυτούς χρησιμοποιούν άλλα πρότυπα κωδικοποίησης των δεδομένων, παράλληλα ή εκτός του MARC format (π.χ., Dublin Core κ.ο.κ.).

Ο διαρκώς αυξανόμενος όγκος της παραχθείσας καταγεγραμμένης πληροφορίας ή γνώσης ελέγχεται από τη διαδικασία του βιβλιογραφικού ελέγχου (bibliographic control). Με τον όρο «βιβλιογραφικός έλεγχος» ή «έλεγχος βιβλιογραφικών δεδομένων» νοείται η διαδικασία μέσω της οποίας τα βιβλιογραφικά δεδομένα δημιουργούνται, αποθηκεύονται, υποβάλλονται σε διαχείριση και ανακτώνται. Ο βιβλιογραφικός έλεγχος παρέχει το φιλοσοφικό πλαίσιο για την περιγραφή των πηγών και των πόρων, με στόχο να καταστήσει τους χρήστες ικανούς να αναζητήσουν, να εντοπίσουν και να επιλέξουν την καταλληλότερη πηγή. Διεξάγεται στο πλαίσιο του βιβλιογραφικού σύμπαντος (bibliographic universe), το οποίο αποτελεί υποσύνολο όλης της γνώσης. Σε αυτό το υποσύνολο μπορούν να εντοπιστούν όλα τα στιγμιότυπα (instances) της καταγεγραμμένης γνώσης. «Γνώση η οποία με κάποιον τρόπο δεν έχει καταγραφεί (δεν έχει γραφτεί, τυπωθεί, ηχογραφηθεί κ.λπ.) βρίσκεται έξω από τη σφαίρα του βιβλιογραφικού ελέγχου» (Smiraglia, 1989).

Η καταλογογράφηση ως τεχνική εργασία/διαδικασία περιλαμβάνει την προετοιμασία και συγκρότηση των καταλόγων που λειτουργούν ως φορείς περιγραφής, οργάνωσης, ανταλλαγής και διακίνησης δεδομένων και μεταδεδομένων και συνιστά μια από τις πιο σημαντικές τεχνικές εργασίες του βιβλιογραφικού ελέγχου. Στην πράξη, καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την οργάνωση της πληροφορίας και διασφαλίζει την πρόσβαση σε αυτή εκ μέρους των χρηστών.

Η διαδικασία αυτή ξεκινά συνήθως με την περιγραφική καταλογογράφηση, τη δημιουργία και παροχή σημείων πρόσβασης για όλους τους τύπους υλικού και συνεχίζει με τη θεματική ανάλυση, ενώ ενδιάμεσα λαμβάνει χώρα η διαδικασία του

ΜΕΡΟΣ 1ο: ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΗΣΗ

ελέγχου καθιερωμένων όρων και ονομάτων. Στην πράξη, η περιγραφή πόρων αποτελεί εξέλιξη της δημιουργίας βιβλιογραφικών εγγραφών, δίνοντας πλέον έμφαση στην καταγραφή πληροφοριών προερχόμενων τόσο από το εσωτερικό του πόρου όσο και από εξωτερικές πηγές.

Η καταλογογράφηση αποτελεί μια από τις λιγότερο «δημοφιλείς» τεχνικές εργασίες στον χώρο των βιβλιοθηκών και, συγκριτικά με άλλες τεχνικές εργασίες ή άλλα αντικείμενα που αναπτύσσονται στον χώρο των βιβλιοθηκών και των κέντρων πληροφόρησης, καταλαμβάνει μικρότερη έκταση στο πρόγραμμα σπουδών των αντίστοιχων σχολών και τμημάτων. Σε αυτό συνέβαλε και η σταδιακή διαμόρφωση της άποψης ότι «οι καταλογογράφοι δεν θα είναι πλέον απαραίτητοι», καθώς «οι υπολογιστές είναι εκείνοι που θα κάνουν στο εξής τη δουλειά μας» (Bowman, 2003, p. 2).

Αυτή η αντίληψη απέχει πολύ από την πραγματικότητα, καθώς με την αυξανόμενη χρήση των μηχανοργανωμένων καταλόγων και των ολοκληρωμένων πληροφοριακών συστημάτων προέκυψε η ανάγκη μετάπτωσης των δεδομένων από τη συμβατική/παραδοσιακή στη νέα μορφή που επέβαλαν οι υπολογιστές. Η διαδικασία μετάπτωσης των δεδομένων των καταλόγων, η οποία εμπεριέχει πλήθος προσαρμογών τόσο σε ποιοτικό όσο και σε ποσοτικό επίπεδο, απαιτεί επαρκές αριθμητικά και καταρτισμένο επιστημονικά προσωπικό. Και αυτό γιατί δεν πρόκειται για μια τεχνική εργασία που ο καθένας είναι σε θέση να εκτελέσει: η συγκεκριμένη εργασία προϋποθέτει δεξιότητες που χρειάζονται χρόνο για να αποκτηθούν, πολύχρονη εξάσκηση και εμπειρία και, κυρίως, αφοσίωση, προσωπική μελέτη και ενσκόληση.

Αντίστοιχα, και για τους καταλογογράφους επικρατεί η άποψη ότι συχνά επιδεικνύουν μια αυστηρή και πολλές φορές άκριτη προσκόλληση στους κανόνες, προκειμένου η καταλογογράφηση των εγγραφών να θεωρείται άριστη ή να «αγγίζει την τελειότητα». Προφανώς, και είναι απαραίτητη η τήρηση των κανόνων, διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να επιτευχθούν οι αρχές της τυποποίησης και διεθνοποίησης. Όσο απαραίτητη όμως και αν είναι η συνέπεια στην τήρηση των κανόνων, δεν παύουν να αποτελούν απαραίτητα συστατικά ενός καλού καταλογογράφου η ευελιξία και η αντικειμενική κρίση (Bridges, 2003, Joachim, 1993, p. 12). Σε καμία περίπτωση δεν έγκειται στη δυνητική ευχέρεια του καταλογογράφου να παραβαίνει τους κανόνες όποτε το επιθυμεί ή όποτε διαφωνεί ή έχει διαφορετική άποψη. Κάθε καταλογογράφος βρίσκεται διαρκώς αντιμέτωπος με κανόνες που συχνά, αντί να τον κατευθύνουν σχετικά με το τι ακριβώς πρέπει να κάνει, τον «αναγκάζουν» να χρησιμοποιήσει την κρίση του. Επίσης, βασικό –αν και όχι αυτονόητο– χαρακτηριστικό είναι η αίσθηση του χιούμορ, μιας και συχνά ο καταλογογράφος καλείται να εφαρμόσει κανόνες που είτε φαίνονται ανόητοι είτε φαίνεται αδύνατη ή δύσκολη η προσέγγισή τους με σοβαρότητα. Υπάρχουν επίσης περιπτώσεις στις οποίες καλείται να προσποιηθεί ή και να υποκριθεί ότι οι κανόνες αποτελούν έννοιες σοβαρές και ζωτικής σημασίας στον

κόσμο της πληροφορίας. Και αυτό γιατί ένα από τα κύρια, μεταξύ άλλων, χαρακτηριστικά του οφείλει να είναι η **έμφαση στη λεπτομέρεια**. Χαρακτηριστικά όπως η απροσεξία, η αδιαφορία και η επιπολαιότητα σχετικά με τη διαχείριση της πληροφορίας (περιγραφή, οργάνωση κ.λπ.) δεν συνάδουν με τη δεοντολογία του επαγγέλματος. Διλήμματα όπως σωστό ή λάθος, εύκολο ή δύσκολο, επιφανειακή ή εις βάθος διαχείριση, υποκειμενική ή αντικειμενική προσέγγιση, πρόσβαση ή αποκλεισμός δεν υφίστανται καν, καθώς σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο έχουν λυθεί από τη δεοντολογία που διέπει το επάγγελμα (ALA, 1996-2016, IFLA, 2015, Bair, 2005, pp. 13-26 κ.λπ.), ενώ τείνουν να θεωρούνται βασικά χαρακτηριστικά των επαγγελματιών του χώρου η ανταγωνιστικότητα (η οποία συνδέεται με τη βαθιά γνώση του πλαισίου και των αρχών του βιβλιογραφικού ελέγχου, των προτύπων και των βασικών εργαλείων καταλογογράφησης και οργάνωσης της πληροφορίας), η ηγεσία, η συνεργασία, η ακρίβεια, η αποτελεσματικότητα, η συνέπεια, η προσαρμοστικότητα, η κρίση, η διαχείριση κρίσεων και η επίλυση προβλημάτων, η αφοσίωση, οι δεξιότητες αναζήτησης και έρευνας, η αυτοπειθαρχία και ο αυτοέλεγχος, τα οποία, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι μόνο μερικά από τα χαρακτηριστικά ενός καλού καταλογογράφου (ALA, 1996-2016, Bridges, 2003, Sung, 2013).

1.3 Καταλογογράφηση ή περιγραφή – Σημαντικότερες έννοιες

Η περιγραφή ως συστατικό της διαδικασίας της καταλογογράφησης σχετίζεται με την ταύτιση των πληροφοριών που εμπεριέχονται σε ένα πληροφοριακό σώμα, καθώς και με την καταχώρισή τους σε μια βιβλιογραφική εγγραφή με τρόπο που καθιστά ικανή την ακριβή και μοναδική ταύτιση του τεκμηρίου.

Πολλά στοιχεία συμβάλλουν στην ταύτιση ενός συνόλου πληροφοριών. Ο τίτλος συνήθως αποτελεί το πρώτο στοιχείο ταύτισης και ακολουθεί το όνομα του φυσικού ή των φυσικών προσώπων που θεωρούνται υπεύθυνα για το πνευματικό περιεχόμενο του έργου. Άλλα στοιχεία, από τα πιο συνηθισμένα, μέσω των οποίων ο χρήστης αναζητά συχνά έναν πόρο ή μια πηγή αποτελούν η έκδοση, το όνομα της έκδοσης, το όνομα του επιμελητή, του εικονογράφου, του μεταφραστή, του εκτελεστή, του παραγωγού ή και του εκδότη, η χρονολογία δημοσίευσης ή η χρονολογία copyright και η σειρά στην οποία μπορεί να ανήκει το έργο, ενώ στα κριτήρια αναζήτησης έχουν πλέον περιληφθεί και τα φυσικά χαρακτηριστικά του πόρου ή της πηγής, π.χ., το μέγεθος, ο τύπος του υλικού, ο αριθμός των εικονογραφημένων σελίδων ή η έκτασή του.

Γενικά, οι δύο από τις πιο σημαντικές διαδικασίες στο στάδιο οργάνωσης και προετοιμασίας ενός καταλόγου βιβλιοθήκης για να φιλοξενήσει δεδομένα και να λειτουργήσει ως μια οργανωμένη βάση δεδομένων είναι οι εξής:

ΜΕΡΟΣ 1ο: ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΗΣΗ

- Η περιγραφική καταλογογράφηση (descriptive catalog(u)ing): Περιλαμβάνει την περιγραφή του τεκμηρίου και την ανάθεση των σημείων πρόσβασης³ που δεν σχετίζονται με το θεματικό περιεχόμενο του τεκμηρίου.
- Η θεματική καταλογογράφηση (subject catalog(u)ing): Περιλαμβάνει την ταξινόμηση (classification) και την ανάθεση θεματικών επικεφαλίδων.

Η περιγραφική καταλογογράφηση ως διαδικασία συνδέεται άμεσα με τις εξής διαδικασίες (τεχνικές εργασίες):

- Περιγραφή
- Πρόσβαση
- Θεματική ανάλυση
- Έλεγχος καθιερωμένων όρων και ονομάτων
- Κωδικοποίηση
- Συνεργατική καταλογογράφηση και καταλογογράφηση με αντιγραφή

Η *περιγραφή* ως έννοια, αλλά και ως διαδικασία στο πλαίσιο της καταλογογράφησης, αναφέρεται στην ταύτιση και την επιλογή εκείνων των συμβατικών στοιχείων (π.χ., τίτλος, συγγραφέας, εκδότης κ.λπ.), υπό την καθοδήγηση πάντα ενός συνόλου κανόνων, με στόχο τη δημιουργία μιας μοναδικής περιγραφής και συνεπώς εγγραφής, σε επίπεδο μηχανοργανωμένου καταλόγου, η οποία να μην μπορεί να εφαρμοστεί ή να συγχυστεί με οποιαδήποτε άλλη οντότητα στο εσωτερικό μιας συλλογής ή/και εγγραφής ενός καταλόγου. Ως περιγραφική καταλογογράφηση ορίζεται «η διαδικασία της μεταγραφής και του σχολιασμού των έμφυτων βιβλιογραφικών δεδομένων ενός βιβλιογραφικού τεκμηρίου, με τέτοιο τρόπο ώστε το τεκμήριο να μπορεί να ταυτιστεί μέσω της περιγραφής του» (Smiraglia, 1989).

Η *πρόσβαση* ως έννοια, αλλά και ως διαδικασία στο πλαίσιο της καταλογογράφησης αναφέρεται στην επιλογή των σημείων πρόσβασης εκ μέρους του καταλογογράφου για την καλύτερη ταύτιση του έργου (ή του πνευματικού περιεχομένου) εκ μέρους του χρήστη. Η πρόσβαση περιλαμβάνει τη δημιουργία επικεφαλίδων με συγκεκριμένη δομή/σύνταξη, σύμφωνα με ένα σύνολο συγκεκριμένων κανόνων δημιουργίας επικεφαλίδων, ομοιόμορφων/προτιμώμενων τίτλων και παραπομπών. Τα σημεία πρόσβασης συνδέονται άμεσα με τη διαδικασία ελέγχου καθιερωμένων όρων και ονομάτων, καθώς η άντληση των σημείων πρόσβασης προϋποθέτει την τήρηση ενός αρχείου καθιερωμένων όρων και ονομάτων.

Η *θεματική ανάλυση* ως έννοια και διαδικασία σχετίζεται με τη λεγόμενη «θεματική καταλογογράφηση» και αναφέρεται στον καθορισμό των εννοιών ή των θε-

³ Το σημείο πρόσβασης αναφέρεται σε όνομα, όρο ή κωδικό υπό τον οποίο μια βιβλιογραφική εγγραφή μπορεί να αναζητηθεί και να ταυτιστεί (ΑΑΚΚ2, 1988, σ. 430).

ματικών εννοιών που καλύπτονται από το πνευματικό περιεχόμενο ενός έργου. Προϋποθέτει την τήρηση ενός αρχείου καθιερωμένων όρων και ονομάτων, από όπου αντλούνται οι θεματικές επικεφαλίδες. Συνδέεται άμεσα με την ταξινόμηση, μέσω της οποίας ανατίθεται η αντίστοιχη σημειογραφία ταξινομικού αριθμού ή/και ταξιοθετικού συμβόλου, ανάλογα με το ταξινομικό σύστημα που χρησιμοποιεί ο φορέας καταλογογράφησης.

Ο *έλεγχος καθιερωμένων όρων και ονομάτων* ως διαδικασία σχετίζεται τόσο με την περιγραφική όσο και με τη θεματική καταλογογράφηση. Ως έννοια αναφέρεται στο αποτέλεσμα της συνεπούς και συστηματικής τήρησης αρχείου επικεφαλίδων, οι οποίες αναπαριστούν σημεία πρόσβασης και τις σχέσεις τους (σχέσεις μεταξύ ονομάτων, έργων και θεμάτων). Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της χρήσης κανόνων, της χρήσης ελεγχόμενου λεξιλογίου και της παραπομπής στο αρχείο καθιερωμένων όρων και ονομάτων για τη δημιουργία της επικεφαλίδας –του καθιερωμένου δηλαδή ονόματος, λέξης ή φράσης που τοποθετείται στην αρχή μιας αναγραφής καταλόγου για να αποτελέσει σημείο πρόσβασης. Ο έλεγχος των καθιερωμένων δεδομένων, μέσα από την παράλληλη ανάδειξη των μεταξύ τους σχέσεων, αναδεικνύει τη σημασία της καταλογογράφησης, καθώς αυτή παύει να περιορίζεται στα στενά όρια της περιγραφής και της δημιουργίας βιβλιογραφικών εγγραφών ενός καταλόγου.

Η *κωδικοποίηση* ως έννοια διέπει όλο το εύρος της διαδικασίας της καταλογογράφησης. Τα αποτελέσματα επιμέρους διαδικασιών, όπως η περιγραφική και η θεματική καταλογογράφηση ή ο έλεγχος καθιερωμένων όρων και ονομάτων, μεταγράφονται σε μηχαναγνώσιμη μορφή, συμβατή με το ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα της βιβλιοθήκης, το οποίο έχει σχεδιαστεί και προορίζεται να φιλοξενήσει τις εγγραφές καταλόγου.

Η *συνεργατική καταλογογράφηση* και η *καταλογογράφηση με αντιγραφή* ως διαδικασίες συντελούνται παράλληλα ή ταυτόχρονα με την πρωτότυπη καταλογογράφηση και εξελίσσονται στη μορφή που τις γνωρίζουμε μέχρι σήμερα σταδιακά από τη δεκαετία του '60, με την ανάπτυξη του MARC format.⁴

1.4 Κανόνες καταλογογράφησης ή συμβάσεις περιγραφής – Σημαντικότεροι σταθμοί

Με βάση όλα όσα προαναφέρθηκαν, ακολουθεί μια σύντομη ιστορική αναδρομή αναφορικά με την εξέλιξη των κανόνων καταλογογράφησης και της περιγραφής των βιβλιογραφικών δεδομένων από το 1839 μέχρι σήμερα. Οι σημαντικότεροι σταθμοί, φορείς και πρόσωπα που συνέβαλαν στη δημιουργία των AACR2 και οδήγησαν σταδιακά στη μετάβαση στο RDA είναι οι εξής:

⁴ Βλέπε αναλυτικά στα επόμενα κεφάλαια.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Από τον Μάρτιο του 2013 τέθηκε σε εφαρμογή, τόσο από τη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου των ΗΠΑ όσο και από τη Βρετανική Βιβλιοθήκη, το νέο Πρότυπο Περιγραφής Πόρου και Πρόσβασης (Resource Description and Access, RDA), με στόχο την αντικατάσταση των αγγλο-αμερικανικών Κανόνων Καταλογογράφησης AACR2.

Η ευρεία πλέον διάδοση και χρήση του νέου κώδικα RDA στην περιγραφή των δεδομένων επιτάσσει τη συνολική διαφοροποίηση στην αντίληψη και προσέγγιση της καταλογογράφησης. Η μετάβαση από τους κανόνες AACR2 στον κώδικα RDA απαιτεί νέο προσανατολισμό στον τρόπο περιγραφής των δεδομένων από τους επαγγελματίες του τομέα Βιβλιοθηκονομίας και Επιστήμης της Πληροφόρησης, τους φορείς καταλογογράφησης και, κυρίως, το τεχνικό προσωπικό που απασχολείται στον τομέα της καταλογογράφησης.

Σε αυτό το πλαίσιο, το συγκεκριμένο έργο έχει στόχο να εμπλουτίσει την ελληνική βιβλιογραφία με το νέο πρότυπο και να εισαγάγει τους φοιτητές και τους επαγγελματίες του τομέα Βιβλιοθηκονομίας και Επιστήμης της Πληροφόρησης στις αρχές και τη φιλοσοφία τού νέου κώδικα.

Το βιβλίο αποτελείται από τέσσερις θεματικές ενότητες:

- συνοπτική ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη των κανόνων καταλογογράφησης
- περιεκτική παρουσίαση του προτύπου RDA και εκτενή παραδείγματα μεταγραφής πόρων στο RDA και στα πρότυπα MARC 21 και UNIMARC
- ομαλή μετάβαση από τους κανόνες AACR2 στο RDA
- πίνακες ελληνικής ορολογίας και αντιστοιχίες μεταξύ των κανόνων AACR2 και RDA και μεταξύ του RDA και των προτύπων MARC 21 και UNIMARC

Η **Μαρία Ασλανίδη** είναι Μουσική Βιβλιοθηκονόμος και ανήκει στο Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό τού Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Έχει πολυετή πείρα στη διαχείριση μουσικών συλλογών σε βιβλιοθήκες και αρχεία, καθώς και στην έρευνα, την εφαρμογή και τη διδασκαλία της χρήσης και διαχείρισης μουσικών πληροφοριών. Δραστηριοποιείται στην ανάδειξη, προώθηση και προβολή του τομέα Μουσικής Βιβλιοθηκονομίας, συμμετέχοντας σε εθνικές συνεργασίες και δράσεις, ασχολείται με την έρευνα, την εφαρμογή και τη διδασκαλία του προτύπου RDA, και συνεργάζεται με την Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών (American Library Association, ALA) για τη μετάφραση και προσαρμογή του προτύπου RDA στην ελληνική γλώσσα. Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί της στο aslanidi@ionio.gr.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ

Δομοκού 4, Σταθμός Λαρίσης, 10440 Αθήνα, Τηλ. 210-5237635
info@klidarithmos.gr www.klidarithmos.gr
www.facebook.com/klidarithmos.gr

ISBN 978-960-461-777-7

9 789604 617777